

České drama (divadlo) druhé poloviny 19. st

Prozatimní divadlo

První samostatná česká scéna vybudovaná roku 1862, která stála v místech dnešního Národního divadla. Hráli se starší hry, především Josefa Kajetána Tyla a také hry autorů Nerudovy generace, především historická dramata Vítězslava Hálka.

1868 – položení základního kamene k Národnímu divadlu

1881 – provizorní otevření Národního divadla Smetanovou operou Libuše; v témže roce Národní divadlo vyhořelo

1883 – definitivní otevření Národního divadla (opět Libuše)

Ladislav Stroupežnický (1850 – 1892)

Dramaturg Národního divadla; zpočátku psal veselohry

Dílo:

- * **Zvíkovský rarášek** – milostných záletech Mikuláše Dačického z Heslova
- * **Paní mincmistrová** – děj se odehrává v Kutné Hoře
- * **Naši furianti** – veselohra z jihočeské vesnice, hlavní zápletkou je spor mezi vysloužilým vojákem a krejčím o to, kdo se stane ve vesnici ponocným. Jsou zde realisticky vykresleny jednotlivé typy vesničanů – jejich negativní vlastnosti (pýcha, tvrdohlavost), ale také vtípnost.

Gabriela Preissová (1862 – 1946)

Náměty čerpala ze Slovácka, kde prožila část života

Dílo:

- * **Gazdina roba** – tragický příběh chudé švadleny, která opouští svého muže a odchází s ženatým milencem za prací do Rakouska. Muž jí slibuje sňatek, což si pak rozmyslí a dívka spáchá sebevraždu.
- * **Její pastorkyňa** – hlavní postavou je mlynářka, která utopí nemanželské své schovanky Jenůfy, aby ji uchránila před hanbou.

Obě hry se staly také librety oper (Josef Bohuslav Foerster, Leoš Janáček)

Alois a Vilém Mrštíkovi (1861 – 1925 | 1863 – 1912)

Dílo:

- * **Maryša** – tragédie; hra o nerovném manželství, o protikladu bohatství a citu. Mladá Maryša, která miluje chudého Francka, poslechne přání svého otce a provdá se za ovdovělého

mlynáře Vávru. Příběh vrcholí Franckovým návratem z vojny a Vávrovým pokusem Francka zabít. Zoufalá Maryša, která Francka stále miluje nakonec Vávru otráví jedem v kávě. Jako divadelní autoři se v tomto období nejvíce prosadili také Alois Jirásek, Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer,...

Literární moderna

Dekadence (z franc. *úpadek*) – myšlenkový a umělecký směr konce 19. a začátku 20. st. Umělci jsou znechuceni tehdejší společností, proto od ní utíkají a vytvářejí si svůj vlastní svět. V literatuře se dekadentní postoj projevuje především pesimismem, morbiditou, pocitů zmaru, erotickou přesyceností, mystikou, ...

K životu dekadentů patří bohémství, satanismus, nevázaný sex, alkohol, tuláctví a různé výstřednosti. Tito umělci vyjadřují úzkosti a deprese lidí své doby

Impresionismus (z franc. slova *dojem*) – umělecký směr přelomu 19. a 20. st., vytvořený francouzskými malíři. Snaží se zachytit co nejvěrněji skutečnost, ale pouze v jednom okamžiku, soustřeďuje se na atmosféru a prchavost chvíle. Zvláštnost takového okamžiku je dána hlavně světlem, které mění podobu jednoho místa v různé době (barva). V literatuře se impresionismus projevuje především v lyrice. Také básníci a prozaici vyjadřují svojí okamžitou náladu a pocitů a dojmy jsou pro ně důležitější, než racionální uvažování.

Hlavními představiteli malířů byli Claude Monet, Auguste Renoire, Edgar Degas

Symbolismus – nepředstavuje žádný konkrétní umělecký směr, ale názor celé generace umělců na konci 19. století. Vznikl jako reakce na naturalismus v literatuře a impresionismus v malířství. Místo zobrazování skutečnosti se symbolisté snažily vyjádřit své pocitů symboly a náznaky.

Na konci 19. století se Evropa prudce mění, civilizace urychluje životní tempo, hospodářství se rozostřuje konkurenční boj a sílí dělnické hnutí. Předchozí dobu pozitivního a rozumového myšlení střídá cynismus, pesimismus a katastrofální představy. Umělci už nechtějí sloužit společnosti, ale touží jí dráždit, znepokojovat, cítí se být nadřazení a svým bohémským životem protestují proti měšťácké morálce.

Nejvýznamějšími představiteli v poezii jsou tzv. prokletí básníci. Ve svých dílech protestují proti okolní společnosti a zdůrazňují svoje vlastní zážitky a zkušenosti.

Charles Baudelaire (1821 – 1867)

Dílo:

- * **Květy zla** – člověk nikdy nikdy nemůže dosáhnout štěstí a to je příčinou lidské bolesti.

Hledá krásu i v ošklivosti (např. báseň **Zdechlina** – autor přirovnává zdechlinu zvířete ležícího u cesty ke své milované dívce – jednou bude i ona hnít)

Paul Verlaine (1844 – 1896)

Představitel symbolismu. Žil bohémským životem (toulal se s Rimbaudem po Evropě). Po jedné hádce ho postřelil a byl na dva roky uvězněn. Nejvýznamější sbírkou jsou **Saturnské básně**

Jean Arthur Rimbaude (1854 – 1891)

Geniální básník, poté co utekl z domova žil s Verlainem. Po roztržce zkusil různá zaměstnání, žil v Indii a Egyptě... Jeho tvorba je postavena na fantazii, je plná obraznosti, barev, metafor a zvuků.

Dílo:

- * **Opilý koráb** – je to sen o lodi zmítané bouří
- * **Samohlásky** – báseň, tvary samohlásek vyvolávají různé představy

Oscar Wilde (1854 – 1900)

Anglický dramatik, který pocházel z rodiny lékaře anglické královny. Byl vychován v prostředí nejvyšších uměleckých kruhů. Pro svou inteligenci a smysl pro humor byl velmi oblíbeným společníkem. Byl však obviněn z homosexuality a veřejné mínění se obrátilo proti němu. Byl odsouzen ke dvěma letům vězení a nakonec zemřel v zapadlém francouzském hotelu.

Dílo:

- * **Obraz Doriana Graye** – román; Dorian je krásný mladík, které je sám sebou okouzlen a přeje si zůstat stále mladý. Změny jeho těla a duše však zaznamenává jako portrét. Ten nakonec v záchvatu probodne, umírá a pod ním nacházejí sluhové ohizdlého starce, kterého poznají jen podle jeho prstenu. Ve stejném okamžiku se na plátně objevuje portrét Doriany.

Své názory vyjádřil Wilde v předmluvě k tomuto dílu:

„...Neni nic takového, jako morální a nemorální kniha. Knihy jsou buď dobře nebo špatně napsány a v žádném umělci není nic morbidního. Umělci smí vyjádřit všechno...“

Walt Whitman (1819 – 1892)

Americký básník a publicista, který ruší do té doby tradiční formy poezie a vytváří tzv. volný verš. Významným prvkem tohoto verše je přiblížení se hovorové řeči. Neexistuje zde rytmické schéma a tím je umožněn svobodnější proud řeči a svobodnější vyjadřování autora.

Dílo:

- * **Stébla trávy** – rozsáhlá básnická skladba, která oslavuje obyčejné věci (přírodu, práci, lásku a moderní svět). Toto dílo bylo zpočátku přijato negativně, autor byl obviněn u nemravnosti, propagace homosexuality a z neumělečnosti. Ačkoliv se v Evropě neúplně vydané dílo setkala s úspěchem, v USA k tomu došlo až později. Kniha byla zakázána.

Česká literatura v přelomu 19. a 20. století

Stejně jako ve světě, také v českých zemích se koncem 19. st. mění vztahy ve společnosti. Mladí lidé se radikalizují, z některých se stávají anarchisté. Objevují se dekadentní nálady, stupňuje se odpor proti Vídni, proti bohaté buržoazii a rozpory vznikají také mezi jednotlivými generacemi. Tento proces ovlivňuje literaturu.

I. Česká moderna (počátky moderní literatury)

V roce 1895 je v časopise *Rozhledy* otištěn manifest české moderny. Jeho autory jsou mj. Otokar Březina, Antonín Sova, Josef Svatopluk Machar, Vilém Mrštík, František Xaver Šalda, ... Manifest zdůrazňuje především jedinečnost každého umělce a vnitřní pravdu každého člověka. Dotýká se problémů politických i sociálních. Toto provolání mělo ve společnosti velký ohlas, protože se jím zřetelně oddělili mladí od starých. Z uměleckého hlediska nebyli tito autoři jednotní a moderna je vlastně zhrnující název pro různé směry v literatuře devadesátých let, které pokračovaly, až do první světové války.

Josef Svatopluk Machar (1864 – 1942)

Byl to velký kritik a tak se často dostával do opozice, netajil se svým odporem k Vídni, ke katolické církvi a k maloměšťáctví. Pracoval jako úředník, v době první republiky byl několik let generálním inspektorem československé armády. Ani vývoj v novém státě se mu nelíbil, stal se oponentem T.G. Masaryka a nakonec se vzdal všech svých funkcí.

Z literárního hlediska je Machar realista, psal výborné fejetony a politické satiry.

Dílo:

- * **Zde by měli kvést růže** – cyklus veršovaných povídek, který byl věnován osudu žen v tehdejší společnosti. Žena zde vystupuje jako pasivní bytost s množstvím citů, které jsou drsnou životní realitou ubíjeny a tak je výsledkem tohoto rozporu bolest a zoufalství.
- * **Magdaléna** – veršovaný román, ve kterém je kritizována tehdejší morálka. Hlavní hrdinkou je dívka, která nemá šanci začít nový život, protože stále naráží na přetvářku a pronásleduje ji její minulost v nevěstinci. Zklame se v první lásce, její další přítel umírá a ona opět skončí v nevěstinci.

Otokar Březina (1868 – 1928)

Dílo:

- * **Tajemné dálky** – Sbíрка, ve které se odráží jeho smutný život (chudoba, brzká smrt obou rodičů, nešťastná láska, ...). Usiluje o odpoutání od hmoty a chce poznat zákony vesmíru a podstatu lidské existence.
- * **Svítání na západě** – Západ znamená smrt a tu chápe jako vysvobození z pozemského života.
- * **Větry od pólu** – nejabstraktnější dílo, ve kterém vrcholí Březinova snaha odpoutat se od skutečného reálného světa.
- * Teprve v posledních dvou dílech **Stavitelé chrámu** a **Ruce** Březinova skepse ustupuje a díla jsou optimističtější

Antonín Sova (1864 – 1928)

Impresionista a symbolista

Dílo:

I. Impresionistická přírodní lyrika

- * **Květy intimních nálad** – sbírka, ze které pochází báseň **U řek** – lyrická krajinná malba pokouší se o zachycení okamžiku, barevných odstínů a subjektivní nálady. Je to bolestné snění, neobjektivní obraz krajiny, jsou zde zachyceny básnickovy pocity – melancholie a smutek
- * **Z mého kraje** – citlivý vztah k rodnému kraji, detaily přírody, ale jsou zde i sociální motivy – chudoba.
- * **Soucítí a vzdor** – odpor a vzpoura proti tehdejší společnosti.

II. Symbolistická poezie

- * **Ještě jednou se vrátíme** – sbírka je časově určena ročními obdobími, a to jarem a podzimem, což jsou symbolické obrazy pro vyjádření duševního stavu lyrického hrdiny (smutek, hořkost, nemožnost uskutečnit krásné a velké životní představy)
- * **Údolí nového království** – představa budoucí harmonické společnosti a krásné země.
- * **Zpěvy domova** – reakce na první světovou válku, kterou odmítá a vyznává se z lásky k národu a domovu

III. Próza

- * **Pankrác Budecius Kantor** – nejzdařilejší novela o venkovském muzikantovi a učiteli, který odevzdaně přijímá životní neštěstí

Sovova próza není tak významná jako jeho poezie.

Vilém Mrštík

Dílo:

- * **Maryša** – tragédie; hra o nerovném manželství, o protikladu bohatství a citu. Mladá Maryša, která miluje chudého Francka, poslechne přání svého otce a provdá se za ovdovělého

mlynáře Vávru. Příběh vrcholí Franckovým návratem z vojny a Vávrovým pokusem Francka zabít. Zoufalá Maryša, která Francka stále miluje nakonec Vávru otráví jedem v kávě.

- * **Pohádka máje** – romantický příběh, impresionistický a idylický román. Hlavním hrdinou je pražský student Ríša, který poznává při návštěvě venkova v okolí Brna krásnou Helenku. Je to dívka, která vyrůstala v myslivně, je jemná, citlivá a naivní, zatímco Ríša je lehkomyšlný měšťák. Obsahem díla je jejich vzájemný vztah, současně také proměny jarní přírody v různých momentech dne i noci. Jsou šťastní až do té doby, dokud se chovají v souladu s okolní přírodou.

Mrštík vybízel české umění, aby spojilo podněty ruského a francouzského naturalismu. Naturalistický je např. jeho román **Santa Lucia**

II. Generace buřičů

základní pojmy

anarchismus – snaha o neomezenou svobodu, odmítání jakékoliv autority, především státu.

antimilitarismus – hnutí odmítající válku

civilismus – oslava moderní civilizace a techniky

vitalismus – oslava života a přírody, radost, citové a smyslové prožitky

charakteristika buřičů

1. jazyk těchto autorů se zbavil symbolistické mnohoznačnosti a byl srozumitelnější, přirozenější, hovorovější
2. společné pro tyto autory byl převážně stejný věk, většinou společný bohémský život, inklinovali k satanismu, téměř všichni se stali členy anarchistické skupiny kolem časopisu Stanislava Kostky Neumanna **Nový kult**
3. mají podobný životní pocit – kladný vztah k životu, vitalita, proto se jim také říká **básníci života a vzdoru**.

Petr Bezruč, vl. jm. Vladimír Vašek (1867 – 1958)

Za první světové války byl vězněn pro podezření z protistátní činnosti. Ve svém díle spojuje všechny proudy poesie přelomu 19. a 20. století – realismus, symbolismus, impresionismus i sociální tematiku. Bezručova poesie je spojena se Slezskem, kde žili Češi, Němci, Poláci i Židé. Bezruč nepsal poesii sám za sebe, ale cítil se být mluvčím zdejšího lidu. Snaží se vyjádřit pocity obyčejných chudých lidí tohoto regionu. Slezsko bylo zaostalou oblastí a obyčejný člověk zde byl hodně utlačován.

Dílo:

- * **Slezské písňe** – Bezručova jediná básnická sbírka, pestrý soubor balad (Maryčka Magdonová, markýz Gero, Škaredý zjev, ...), Bezruč je často v této sbírce velmi drsný, užívá vulgarismy, ale dokáže být velmi jemný, první balady podepsané Petrem Bezručem se objevují časopisecky roku 1899, vyvolaly velký ohlas, ale autora nikdo neznal. Teprve později Bezruč prozradil Vilém Mrštík. Bezruč se poté na delší dobu odmlčel, ale nakonec poslal do časopisu další

básně, ale jinými pseudonymy. Bezruč se dlouho bránil vydat své básně ve sbírce, ale nakonec se nechal přesvědčit a v roce 1913 vychází první varianta sbírky. Konečného počtu 88 básní dosáhlo až vydání z roku 1953

- * **Stužkonosná modrá** – v této samostatné básni vzpomíná na svoje mládí a jméno této mýry se stalo symbolem všeho, po čem Bezruč celý život toužil

František Gellner (1881 – ?1914)

Vystudoval gymnázium, poté studoval báňskou akademii a techniku v Mnichově a v Paříži malířství. V roce 1914 narukoval do první světové války a už v září byl oficiálně prohlášen za nezvěstného. V jeho dílech najdeme cynismus i lásku, provokaci i pokoru

Dílo:

- * báseň **Perspektiva**

*Má milá neplakej,
život už není jinakej.
Dnes budme ještě veselí,
na naší bílé posteli.
Zejtra? Což zejtra, kdopak ví?
Zejtra si lehnem do rakví.*

Později Gellner získal místo redaktora v brněnských Lidových novinách, zanechal bohémského života a soustředil se pouze na literární tvorbu. Psal veršované satiry, fejetony, povídky a také kreslil.

- * **Po nás ať přijde potopa** – Gellnerova prvotina, vysmívá se zde měšťácké společnosti
- * **Radosti života** – básnická sbírka, opět z období, kdy žil bohémským životem
- * **Nové verše** – sbírka, která vyšla až po jeho smrti, objevuje se zde změna jeho životního pocitu, zmoudření

Gellner ostře kritizoval a zámerně šokoval tehdejší společnost, jeho básně vyjadřují pocity lidí, kteří si připadají zbyteční. Jeho poezie vychází z osobních zážitků, za úmyslně předváděnou zhýralostí se ale skrývá citlivá duše, neustálé obavy a hledání životních hodnot. To dokazuje, že Gellner dobře věděl o bezvýchodnosti bohémského způsobu života.

Fráňa Šrámek (1877 – 1952)

Veškeré jeho dílo charakterizuje název jeho sbírky **Života bído, přec tě mám rád**. Podobný pocit má celá generace buřičů. Šrámek byl nejdříve anarchistou, po první světové válce se ale už nestal členem žádné literární skupiny a žil samotářsky. Významným městem se pro něj stal Písek. Psal poezii, prózu i dramata, byl impresionistou – příběh byl pro něj vedlejší, hlavně se snažil zachytit prchavost okamžiku.

Šrámek píše především o mladé generaci, o dospívání, o konfliktech s rodiči, s nejbližším okolím, píše o touhách a náladách mladých lidí. Typickým příkladem Šrámkovi milostné lyriky je například báseň **Splav**.

Dílo:

- * **Modrý a rudý**
- * **Splav**
- * **Stříbrný vítr** – román, jeden z nejvýznamějších románů o mládí a dospívání, má autobiografické rysy. Hlavním hrdinou je Jeník Ratkin.
- * **Měsíc nad řekou** - divadelní hra
- * **Léto** – divadelní hra

Karel Toman (1879 – 1946)

Tomanovo dílo tvoří pouze sedm sbírek, všechny jsou ale velmi kvalitní a vyrovnané. Jeho poesie vychází z hlubokého prožitku, zpočátku je jeho tvorba bohémská, postupně se ale mění a Toman nachází smysl života. Nachází smysl v pravdivém přístupu ke světu a v lásce k rodné zemi. V jeho básních je na malé ploše vyjádřeno mnoho pocitů

Dílo:

- * **Pohádky krve** – básnická sbírka (symbolismus a dekadence)
- * **Torzo života** – básnická sbírka, ve které najdeme změnu životních hodnot autora a podobně už jsou napsána i jeho další díla. Toman sní o svobodném životě a harmonii, bojuje proti smutku a objevuje se zde také láska k rodné zemi.

Další díla:

- * **Sluneční hodiny**
- * **Měsíce**
- * **Stoletý kalendář**

Stanislav Kostka Neumann (1875 - 1947)

Pocházel z rodiny bohatého pražského advokáta a poslance. Po smrti otce byl vychováván svými tetami v rodinné vile, která se později stala místem setkávání Neumannovi literární skupiny. Neumanna od mládí zajímala politika, z politických důvodů byl i vězněn, později vydává významný anarchistický časopis **Nový kult**. V roce 1921 vstoupil do KSČ.

Dílo:

- * **Jsem apoštol nového žití**
- * **Apostrofy hrdé a vášnivé**
- * **Satanova sláva mezi námi**
- * **Sen o zástupu zoufajících**

V těchto sbírkách jsou verše symbolistické, je v nich hodně dekadence, satanismu, revolta proti všemu.

Krásná příroda Bílovic nad Svitavou, kde část svého života žil, vyléčila Neumanna z anarchismu a díky tomu vznikla jedna z našich nejkrásnějších sbírek přírodní lyriky **Knihy lesů, vod a strání**.

III. Česká dekadence

Českou dekadenci tvoří několik autorů kolem časopisu **Moderní revue**, kteří nepodepsali manifest české moderny, i když k české moderně generačně patří. Patří sem Arnošt Procházka, Jiří Karásek ze Lvovic a především Karel Hlaváček.

Karel Hlaváček (1874 - 1898)

Byl zároveň vynikajícím výtvarným umělcem, jeho literární dílo je melancholické, teskné, zádumčivé a náladové. Zemřel předčasně na tuberkulózu.

Dílo:

- * **Pozdě k ránu** – sbírka plná smutku, zvláštních pocitů a představ, jemných nálad a neurčitých obrazů ročních období a pohádkových krajin.
- * **Mstivá kantiléna** – dvanáct balad o povstání holandských žebráků proti španělské nadvládě v 17. století. Tato sbírka je jedním z vrcholů českého symbolismu.

Hlaváčková poesie významně ovlivnila vývoj českého verše. Je to především díky výrazné hudebnosti, která byla dosažena zdůrazněním rýmů a opakováním slov. Proto se stala velmi známou báseň - **Svou violu jsem naladil co možno nejhlouběji**.

František Xaver Šalda

Dílo:

- * **Zápisník** – zvláštní typ časopisu, ve kterém byly pouze Šaldovy práce – básně i povídky, eseje, kritiky a úvahy o tehdejší situaci v literatuře
- * **Boje o zítřek** – soubor esejí
- * **Duše a dílo** – soubor kritických charakteristik známých spisovatelů

Šalda založil časopis **Tvorba** a dlouhodobě pracoval v redakci **Ottova slovníkům naučného**.

esej – menší lit. útvar, který duchaplně pojednává o nejrůznějších tématech – vědeckých, kulturních – nehledá objektivní pravdu, jsou to subjektivní názory autora

Další autoři literární kritiky: Otakar Hostinský, T.G.Masaryk

Světová próza 1. poloviny 20. století

Většinu spisovatelů tohoto období můžeme rozdělit do tří základních kategorií

1. **realistických proud** – tito autoři v podstatě dodržují tradiční románové schéma, základem je nějaký děj, který se odehrává v logické časové posloupnosti. Oproti realistům 19. století, kteří se zabývali především společenskými vztahy, se tito autoři zaměřují více na psychiku a city

jednotlivých postav. Patří mezi ně Lion Feuchtwanger, Francis Scott Fitzgerald, John Galsworthy, ...

2. směr, který porušuje základní dějovou linii
 3. autoři, kteří se odvážili porušit do té doby platná tabu
-

Marcel Proust (1871 – 1922)

Dílo:

- * **Hledání ztraceného času** – rozsáhlý román o osmi dílech. Tato kniha je hodnocena jako nejúplnější obraz francouzské společnosti po **Lidské komedii** od BALZACA. Na rozdíl od BALZACA, se PROUST soustřeďuje na lidské nitro. Román má mnoho vrstev – v jedné rovině se soustřeďuje na rozpad francouzské šlechty, v dalších rovinách jsou popsány autorovy pocity, intimní zážitky, vnitřní monology, nálady a vzpomínky

Antoine de Saint-Exupéry (1900 – 1944)

Během vojenské služby se nadchl pro letectví a jako válečný letec byl sestřelen nad středozezemním mořem.

Dílo:

- * **Malý princ** – filosofická povídka-pohádka. Příběh pilota, který havaruje na Sahaře. Zde se setkává s malým princem z daleké planety, který tuto planetu opustil, když začal pochybovat o lásce milované květiny. Během svého putování navštívil pět různých planet. Zde poznal bytosti, které představovaly vždy jiný typ pokřiveného postoje ke světlu. Nyní malý princ poznává zemi, nakonec pomáhá letci najít studnu a vrací se zpět ke své květině. Přestože malý princ byl původně určen dětem, nakonec se stal i četbou pro dospělé, protože je to ukázka dvou pohledů na svět. Dítě vidí priority jinde, než dospělý člověk. Poselstvím knihy je víra v ušlechtilost člověka, v jeho odpovědnost a nutnost přátelství.

ANGLIE

James Joyce (1882 – 1942)

Irský představitel moderní expresionistické prózy

Dílo:

- * **Odyssey** – kniha je vlastně záznamem části života obyčejného člověka Leopolda Blooma, přibližuje jeho putování Dublinem jediného dne roku 1904. Je to vlastně obdoba mytologické poutě řeckého krále Odyssea z Tróje na jeho rodnou Ithaku. To, co prožívá tento antický hrdina v průběhu deseti let, zažívá Bloom ve svém vědomí a podvědomí během jediného

dne. Autor ukazuje, že na jedné straně je obyčejný všední den nicotný a prázdný, ale zároveň je jedinečný a neopakovatelný. Je to originální hra s jazykem, a tak hlavním hrdinou je z velké části samotný jazyk. Román byl napsán v letech 1914 – 1921 a po zabavení časopisu, ve kterém vyšel úryvek, nemohl najít nakladatele. Román byl vydán v roce 1922 v Paříži a po obvinění z pornografie byl až do roku 1933 zakázán ve všech anglofonních zemích.

- * **Dubliňané** – povídky o autorově městě.

John Galsworthy (1867 – 1933)

Na rozdíl od experimentů ve dvacátých a třicátých letech, píše tento autor tradičním románovým stylem. V celém svém díle se věnuje především jedné jediné rodině, z Viktoriánské Anglie, Forsythů. Na osudech 4 generací tohoto rodu popisuje život střední anglické vrstvy od osmdesátých let 19. století, až do 30. let 20. století. Nejvýraznějšími vlastnostmi Forsythů jsou vztah k majetku, rodinná pospolitost a snaha o stabilní společenské uspořádání. Dostávají se tak do rozporu s vášní a smyslem pro krásu, což jsou vlastnosti, které jsou Forsythům cizí.

Dílo:

- * **Sága rodu Forsythů**

George Bernard Shaw (1856 – 1950)

Kritik, esejista a dramatik. Na počátku dvacátého století byl jeden z nejčtenějších světových autorů. Proslavil se také svými citáty, vtipem a satirickými komentáři. Shaw kritizoval skoro všechno, hlavně falešnou morálku, hloupost a přetvářku. Napsal 70 divadelních her.

Dílo:

- * **Pygmalion** – je to jeho nejslavnější a nejhranější, která byla několikrát zfilmována jako MY FAIR LADY. Starý mládenec, prof. Higgins, uzavře se svým přítelem sázku, že z pouliční květinářky Lísy udělá dokonalou dámu. Vlivem nového prostředí se zanedbané děvče změní na vnímavou, citlivou a bystře uvažující dívku. V tomto díle Shaw útočí proti společenským předsudkům a zároveň je to hra o ženské emancipaci.

NĚMECKO

Henrich Mann (1871 – 1950)

Dílo:

- * **Profesor Neřád** – satirický román o gymnaziálním profesorovi latiny a řečtiny, který je známý jako despota. Při slídění za nemravným jednáním svých studentů se v jednom hostinci seznamuje se zdejší zpěvačkou, po čase se s ní ožení a do jejich domu začnou chodit pánové

z nejvyšších městských kruhů. Konají se zde různé orgie, které ukončí až zásah policie. Profesora udá jeho úhlavní nepřítel, vlastní žák, pocházející z významné rodiny. Tento román patří k autorovým nejkritičtějším dílům a jeho vydání vyvolalo odpor nejvýznamnějších německých kruhů.

Thomas Mann (1875 – 1955)

Dílo:

- * **Buddenbrockové** – generační román o vzestupu a pádu jedné podnikatelské rodiny.
- * **Josef a bratři jeho** – převyprávění biblické legendy, tématem jsou opět mezilidské vztahy

Bratři Mannové se stali ve fašistickém Německu nepohodlnými, v první polovině třicátých let byli zbaveni občanství a později emigrovali USA.

Lion Feuchtwanger (1884 – 1958)

Židovský spisovatel, který musel rovněž opustit Německo a také emigroval do USA. Psal hlavně historické romány s židovskou tematikou, ve kterých bylo možno najít souvislosti se situací ve dvacátém století, a proto mají jeho díla nadčasovou platnost. Jsou o důležité historické úloze, kterou hráli židé v dějinách mnoha zemí.

Dílo:

- * **Žid Süss**
- * **Židovka z Toledo**
- * **Goya**

Erich Maria Remarque (1898 - 1970)

(viz.kap. ODRAZ 1. SV. VÁLKY V ZAHR. PRÓZE)

V osmnácti letech byl odveden na frontu, později vystřídal řadu povolání, žil ve Švýcarsku, později v USA

Dílo:

- * **Na západní frontě klid**
- * **Tři kamarádi**
- * **Černý obelisk**

Romány o osudech vojáků za první světové války a jejich návratech do života

- * **Jiskra života**
- * **Čas žít, čas umírat**

Romány o nástupu fašismu

USA

Ztracená generace – američtí dobrovolníci, kteří jako studenti odešli do první světové války, aby bojovali za svobodu a demokracii. Válečné zážitky je už navždy poznamenaly, ztrácejí radost ze života a mají pocit, že nikam nepatří.

Ernest Hemingway (1899 - 1961)

Novinář, světoznámý svými povídkami a romány. Po maturitě se stává reportérem a v roce 1918 odchází jako dobrovolník na italskou frontu, kde je vážně raněn. Po válce žije v Paříži, kde už se soustavně věnuje literatuře. Po druhé světové válce žije hlavně v USA a na Kubě. Později podléhá stále více depresím a nakonec spáchá sebevraždu. Základní rysy Hemingwayova díla:

- častý popis mezních životních situací
- výborné zobrazení psychiky člověka
- jeho hrdinové mají mimořádné morální kvality – odvahu, smysl pro čest, přátelství a lásku

Dílo:

- * **Sbohem, armádo** – příběh lásky mezi zraněným americkým vojákem a mladou zdravotní sestrou – popisuje zvláštní zážitky z války
- * **Komu zvoní hrana** – román z občanské války ve Španělsku. Americký dobrovolník má za úkol vyhodit do vzduchu most, je ale těžce raněn, čeká na smrt a teprve teď nachází skutečný smysl života v lásce ke španělské dívce
- * **Stařec a moře** – poslední dílo vydané za autorova života. Je to jednoduchý příběh, ve kterém starý kubánský rybář dva dny a dvě noci zápasí s obrovskou rybou, kterou nakonec uloví a připoutá ke člunu. Úlovek mu ale sežerou žraloci. Do své vesnice se rybář vrací s kostrou ryby, polomrtvý vyčerpáním. Smyslem knihy je oslava lidské aktivity a nezdolnosti

Francis Scott Fitzgerald (1896 - 1940)

Celé jeho dílo je charakteristikou života americké společnosti dvacátých a třicátých let dvacátého století. Autor se stal hlavním představitelem názorů tehdejší americké mládeže, která se ostře stavěla proti pokryteckému životu dospělých

Dílo:

- * **Velký Gatsby**
- * **Něžná je noc**

William Faulkner (1897 - 1962)

Pocházel ze staré jižanské rodiny v Mississippi a na jihu USA prožil větší část svého života. Zde se setkává se starou bělošskou aristokracií z doby otroctví s černošskými otroky a indiány. Z tohoto prostředí jsou i jeho romány a povídky, ve kterých zobrazuje hlavně rasové a sociální problémy.

Dílo:

- * **Divoké palmy**

Další američtí autoři

Upton Sinclair (*Džungle*), John Steinbeck (*Na východ od ráje*, *Hrozny hněvu*), Henry Miller (*Obratník raka*)

Pražská německá literatura

Franz Kafka (1883 - 1924)

Pražský rodák německého židovského původu. Jeden z hlavních představitelů hlavní prózy. Umírá předčasně na tuberkulózu. Jeho díla vycházejí převážně až po jeho smrti

Dílo:

- * **Proces** - nedokončený román, který se skládá z poměrně samostatných 10 kapitol, jejichž pořadí není jednoznačné. V den svých 30tých narozenin se hlavní hrdina Josef K. probudí a překvapeně zjistí že dva neznámý muži vnikly do jeho bytu, aby ho zatkl, protože je obžalován pro neznámé obvinění před záhadným soudem. Začíná proces, Josef K. je zatím na svobodě a jen občas je předvolán k podivnému vyšetřování, které se koná zaprášené půdě odlehlého činžáku. Josef K. zpočátku považuje obžalobu za nesmyslnou, cítí se nevinný a snaží se svůj případ zlehčovat. Teprve později se různě snaží soudní řízení ovlivnit, přičemž se zdá, že soud má jen tolik moci, kolik mu ji obžalovaný přizná. Proces zabírá stále více času a energie Josefa K. a narušuje jeho život. Obžalovaný nakonec přijímá bez odporu rozsudek, rok po svém zahájení končí proces popravou. Josef K. se v podstatě provinil už jen tím že připustil zmechanizování svého života, že upadl do jednotvárnosti a všednosti. Je vinný už proto, že se narodil. Člověk podle autora vlastně nedokáže žít správně, protože nechápe skutečnou podstatu své existence.
- * **Zámek** - román
- * **Amerika** - román
- * **Proměna** - povídka
- * **Doupě** - povídka

Franz Werfel (1890 - 1945)

Čtenářsky nejsrozumitelnější autor této skupiny. Jako dramatik a prozaik získal ve dvacátých letech dvacátého století světovou proslulost. V USA vycházeli některé jeho knihy v mnohamilionových nákladech. Od roku 1917 žil ve Vídni, odkud v roce 1938 emigroval do USA. Jeho hrdinové jsou morálně čistí a dobří a plní lásky k ostatním lidem.

Dílo:

- * Čtyřicet dnů
- * Verdi

Egon Erwin Kisch (1885 - 1948)

spisovatel a novinář, pracoval především pro německé noviny a časopisy. Po vypuknutí druhé světové války byl v exilu v USA, umírá ale opět v Praze, Krátce po komunistickém puči. Byl světově proslulým reportérem, ale pro svou dobrodružnou povahu, dostal přezdívku *zuřivý reportér*. Jeho reportáže jsou psány lehce, elegantně a s nadhledem, ale přesto jsou velmi bezprostřední.

Dílo:

- * Pasák
- * Zuřivý reportér
- * Tržiště senzací – autobiografie

Další američtí autoři

Robert Musil (Brno), Max Brod

RUSKO

Maxim Gorkij (1868-1936)

Básník a prozaik, jeden ze zakladatelů **socialistického realizmu** - oficiálně prosazovaný směr literatury a umění vůbec v sovětském svazu a dalších socialistických zemí. Umělecké dílo má přispívat k uskutečnění socialistických a komunistických ideálů a utvářet tzv. nového člověka. Gorkij byl zastáncem velké říjnové socialistické revoluce a přítelem Lenina, ale měl smysl pro spravedlnost a soucit s lidským utrpením. Ve 30. letech 20. století se přizpůsobuje Stalinskému režimu, přesto je Stalinem zavražděn.

Dílo:

Autobiografická trilogie

- * Dětství
- * Do světa
- * Moje univerzity

Ostatní díla

- * **Matka** – Román o revolucionáři, který je zatčen, ale jeho matka pokračuje v jeho díle.

Isaak Babel (1905-1984)

Původem židovských autor, který byl v 30. letech pronásledován a zemřel v ruském koncentračním táboře

Dílo:

- * **Rudá jízda** - Soubor 36 povídek o tažení rudé armády na Ukrajině proti Polským jednotkám v 20. letech 20. století

Michail Šolochov (1905-1984)

Nositel Nobelovy ceny, jeden z nejúspěšnějších spisovatelů

Dílo:

- * **Tichý Don** – Čtyřdílný román o životě kozáku v 1.S.V. a po ní.
- * **Osud člověka** – Novela, jeden z prvních pokusů o ospravedlnění Sovětských zajatců za 2.S.V. , kteří byli po svém vysvobození likvidováni jako vlastizrádci.

Obraz první světové války v zahraniční literatuře

Ztracená generace - Mladí lidé, kteří prošli útrapami 1.S.V. a v poválečných poměrech se nedokázali společensky uplatnit a žít pokojným životem. Mnoho spisovatelů zobrazilo ve svých dílech pocity, životní postoje , hrůzy a utrpení v 1.S.V.. Miliony obětí přivedly autory k výzvám, aby se už nic podobného neopakovalo.

Henri Barbusse (1873 - 1936)

nejznámější je jeho román který e jmenuje

Dílo:

- * **Oheň** – popisuj svoje zážitky a příběhy ze života vojáků i života v zázemí

Romain Rolland (1866 – 1944)

Dílo:

- * **Petr a Lucie** – Osmnáctiletý Petr se uprostřed válečné Paříže náhodně setkává s dívkou Lucí, zamilují se do sebe, ale současně si uvědomují, že jejich vztah bude krátký, protože Petr má brzy odejít na frontu, Nakonec však oba zahynou v kostele při bombardování Paříže.

Dílo:

- * **Na Západní frontě klid** – Příběh vypráví Mladík Pavel, který se pod vlivem nacionalistické propagandy a fanatismu svého profesora přihlásí i svými kamarády z gymnázia dobrovolně do armády. Prodělávají tvrdý výcvik plný šikany a potom bojují v zákopech západní fronty. Závěrečné odstavce knihy konstatují, že hlavní hrdina padl v říjnu 1918. V díle je ukázáno, že v dobách války jsou na 1. místě v životě zcela jiné životní hodnoty než v míru – jsou to základní věci:
 - jídlo
 - spánek
 - snaha přežít nejbližší minuty

Obraz první světové války v české literatuře

Konec 1. světové války znamenal politické změny, rozpadlo se Rakouskouhersko a vznikl samostatný československý stát.

Důležitou roli sehrál **Manifest Českých spisovatelů** z roku 1917, který požadoval, aby čeští poslanci v říšské radě, důkladně hájily české národní zájmy. Tento manifest podepsalo více než 200 českých spisovatelů a vědců.

Válku odráží celá řada děl např.:

- **Fráňa Šrámek**
 - *Žasnoucí voják* – povídka
- **Stanislav Kostka Neuman**
 - *Válčení civilistovo*
- **Božena Benešová**
 - *Úder*
- **Jaromír John (Jón)**
 - *Večery na slamníku*
- **Jaromír Olbracht**
 - *Přátelství herce jesenia*
- **Vladislav Vančura**
 - *Pole orná a válečná*

Nejnámější dílo české literatury inspirované 1.S.V. je román Jaroslava Vaška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*.

Jaroslav Hašek (1883 - 1923)

Narodil se v Praze v rodině vysokoškolského profesora, přerušil studia na gymnáziu a využil se drogistou. Nakonec odmaturoval na obchodní akademii. Pracoval jako bankovní úředník, toto místo ale opustil a věnoval se psaní. Působil v několika časopisech, obchodoval se psy a vystupoval v kabaretu. Přes veškeré snahy o pravidelné zaměstnání, nakonec propadl bohémskému životu.

Během války se dostává na frontu, kde upadl do ruského zajetí, přechází k československým legiím a nakonec vstupuje do rudé armády. Po návratu do Československa roku 1920 se uchyluje do ústraní a umírá v Lipnici.

Dílo:

- * **Trampoty pana Tenkráta**
- * **Můj obchod se psy**
- * **Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války** - Dílo nebylo dokončeno. Román vycházel v letech 1921 – 1923, nejprve v podobě sešitů, teprve později byl vydán knižně. Začíná slavným dialogem mezi Švejkem a jeho domácím „*Tak nám zabyli Ferdinanda*“ pokračuje řadou Švejkových příhod:

Vojenský odvod, pobyt v blázinci, ve vojenské nemocnici, službou u polního kuráta, u nadporučíka Lukáše, příhody při cestě na bojiště, pobyt na frontě, ruské zajetí, návrat do rakouské armády.

Vedle postavy Švejka je zde mnoho dalších postav. Román je rozdělen do čtyř částí:

- V zázemí
- Na frontě
- Slavný výprask
- Pokračování slavného výprasku

Román je nepřekladanějším dílem české literatury, autor zde geniálně ukázal surovost a nesmyslnost války, a to humorným způsobem

Legionářská literatura - Ve dvacátých letech vznikla řada děl, která se zabývala osudem našich legionářů v Rusku. Ti se po vzniku samostatného Československa stali základem naší československé armády. K významným autorům legionářské literatury patřili **Rudolf Medek**, autor pětidílného románu *Anabáze* a **Josef Kopta**, který byl autorem románové trilogie (*Třetí rota*, *Třetí rota na Magistrále* a *Třetí rota doma*).

legie – dobrovolný vojenský útvar, v tomto případě Československá legie, což byly jednotky našeho zahraničního odboje. Vznikly z československých zajatců nebo našich občanů, kteří žili na území některého státu bojujícího proti Rakousku-Uhersku.

Světová poezie první poloviny 20. století

FRANCIE

Guillaume Apollinaire - kubismus

Dílo:

- * **Alkoholik** – sbírka, ze které pochází slavná báseň **Pásmo** – volný sled pocitů, dojmů, nálad a vzpomínek, které vyjadřují mnohotvárnost a zázračnost života. Smyslem není popis vnějšího světa, ale vyjádření vlastních názorů a pocitů. Prolínají se zde různé časové roviny, čímž chce básník vyjádřit rychlé tempo moderního světa, verše na sebe logicky nenavazují, chybí interpunkce a stírají se rozdíly mezi lyrikou a epikou.

RUSKO

Vladimir Majakovskij (1893-1930)

Nejlepší ruský básník 1.pol. 20.stol. jeho dílo je různorodé – od futurismu přes intimní lyriku až po socialisticky zaměřenou poezii.

Dílo:

- * **Oblak v kalhotách** – poema z dob první světové války, ve které jsou jeho vlastní zážitky a postoje

Sergej Jesenin (1895-1925)

Tématem jeho děl je příroda a láska. Původem byl z venkova a přesto že byl populární postavou Moskevské a Petrohradské společnosti, velkoměsto bylo pro něj cizím a nepřátelským místem. V jeho díle se objevovala tematika občanské války, podpora socialistické revoluce.

NĚMECKO

Christian Morgenstern (1871-1914)

Už na konci 19. stol. nacházíme v jeho tvorbě rysy, které později inspiroval **dadaisty**. Jeho díla jsou postavena na humoru, vtipu a absurdních jazykových říčkách, které jsou obsahově nesmyslné.

Dílo:

- * **Palma Kužel**
- * **Šibeniční písně**

ŠPANĚLSKO

Federico Garcia Lorca (1898 - 1936)

V době občanské války ve Španělsku byl zastřelen fašisty. Jeho dílo je o lidské touze po plném životě a seberealizaci, kterých není možno dosáhnout.

Dílo:

- * **Cikánské romance** – spojuje zde lidovou slovesnost s moderním básnickým jazykem, tematicky je tato sbírka o španělských folklórních tradicích

Česká poezie první poloviny 20. století

Proletářská poezie - objevuje se ve 20. letech 20. stol. Po první sv. válce především tehdejší mladá generace toužila po spravedlivém světě, což by podle ní zajistila revoluce podle ruského vzoru. (VŘSR)-velká říjnová socialistická revoluce.

Proletářskými myšlenkami byla v literatuře ovlivněna především poezie. Byla to tvorba, která se dívala na svět očima dělníka a chtěla bojovat proti sociálnímu útlaku. Měla ostatní přesvědčit o správnosti revolučních myšlenek a proto byla také psána hlavně pro velká shromáždění (na pódiu) ne do soukromí.

U zrodu tohoto umění stálo sdružení s názvem „Devětsil“, byl založen v r.1920 v Praze a patřily do něj Vladislav Vančura, Jiří Wolker, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, ...

Od roku 1924 však většina těchto umělců už vyznává nový umělecký směr **poetismus**. Důležitou roli v proletářské literatuře nemají časopisy „**Kmen a Červen**“ - které řídil Stanislav Kostka Neuman.

Hlavní myšlenky proletářského umění zformuloval básník Jiří Wolker

Jiří Wolker (1900 - 1924)

Narozen v Prostějově, studuje právnickou fakultu v Praze, během studia těžce onemocní na TBC a ve 24 letech i přes intenzivní léčbu umírá

Dílo:

1) poezie

- * **Host do domu** – básnická sbírka, ve které je radost z krásy života, láska k lidem, i k obyčejným věcem (např. báseň **Poštovní schránka**). Problémy a bolesti světa chce Wolker léčit dobrotou, lidé by měli vzájemné rozpory řešit bez konfliktů a sami. Básně v této sbírce jsou jednoduché, něžné a citlivé.
- * **Svatý kopeček** - Samostatná mnohotématická báseň ve které už Wolker přestává vidět svět idylicky
- * **Těžká hodina** - Básnická sbírka, definitivní přesvědčení o síle revolučního kolektivismu, odhodlání změnit svět k lepšímu. Najdeme zde sociální balady **Balada o očích topičových, O nenarozeném dítěti**

2) próza

Moderní pohádky, které mají většinou sociální charakter, jejich hrdiny jsou obyčejní lidé (kominík, knihař, děti, ...)

Jindřich Hořejší (1886-1941)

Básník a překladatel, jeho původním dílem jsou 3 sbírky, daleko více překládal, hlavně do a z francouzštiny

Dílo:

- * **Hudba na náměstí**
- * **Korálový náhrdelník**
- * **Den a noc**

Jaroslav Seifert

viz. dále

Dílo:

- * **Město v slzách**
- * **Samá láska**

Stanislav Kostka Neumann

viz. anarchisté

Dílo:

- * **Rudé zpěvy** - burcuje dělníky pro komunistickou revoluci

Josef Hora

Dílo:

- * **Pracující den**
- * **Srdce a vřava světa**
- * **Bouřlivé jaro**

Další básnické směry a autoři

Josef Hora (1891-1945)

Vystudovaný právník, ale živil se žurnalistikou. Roku 1929 vystupuje z komunistické strany. Po rozchodu s levicí píše lyrickou poezii o lidském soukromí a o hledání vnitřní rovnováhy. Důležitou roli v jeho tvorbě tvoří čas, který rychle plyne, nedá se zastavit, všechno je pomíjivé a skličující. Horova poezie je pesimistická, jsou to osamělé meditace, intimní lyrika

Dílo:

viz. proletářská poezie

- * **Strom v květu**
- * **Struny ve větru**
- * **Divoká variace**

Vítězslav Nezval (1900-1958)

básník, prozaik, dramatik, překladatel, vůdčí avantgardní osobnost, přidal se na stranu komunistů.

Dílo:

1) období poetistické

- * **Podivuhodný kouzelník** – touto sbírkou **poetismus** zatlačuje do pozadí **Proletářskou literaturu**. Kouzelníkem je míněna sama poezie, která učí žít lidi přirozeně a ukazuje krásu života.
- * **Pantomima**
- * **Edison** – okouzlení nočním velkoměstem a technickými schopnostmi člověka. Je to rozsáhlá skladba, která byla později zařazena do sbírky **Básně noci**.

2) období surrealistické

- * **Praha s prsty deště**
- * **Žena v množném čísle**
- * **Absolutní hrobař**
- * **Skleněný havelok**

3) období okupace

- * **Matka naděje**
- * **Pět minut za městem**

4) ostatní díla

- * **52 hořkých balad věčného studenta Roberta Davida** – básnická sbírka, která vznikla v období surrealismu, ale není surrealistická, jsou to sociální balady inspirované **Francios Villon**
- * **Manon Lescaut** – divadelní hra

V padesátých letech 20. století Nezval umělecky i lidsky zklamal, dal se služeb komunismu, angažoval se v politických procesech, pro potřeby nového režimu dokonce upravoval některé své verše z období první republiky.

nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1984, do pol. 20. st. pracoval jako novinář, potom už jen jako spisovatel. V této době již má potíže, protože jeho poezie neodpovídá oficiální komunistické ideologii

Dílo:

1) období proletářské

- * **Město v slzách**
- * **Samá láska**

2) období poetismu

- * **Město v slzách**
- * **Samá láska**

3) období čisté lyriky

- * **Město v slzách**
- * **Samá láska**

4) období reflexní poezie

Změna Seifertovy poezie, nerýmovaná, drsnější, méně složitá, ale naléhavá, reagující na okolní svět.

- * **Halleyova kometa**
- * **Odlévání zvonů**
- * **Morový sloup** – zakázaná, reakce na okupaci roku 1968
- * **Deštník z Piccadilly**
- * **Býti básníkem**
- * **Všecky krásy světa** – z osmdesátých let, cenzurované, šťastné mládí v protikladu se smutkem stáří (1981 – Vzpomínky, próza)

SPIRITUÁLNÍ A KATOLICKÁ POEZIE

Jedná se o autory, kteří píšou v duchu existencialismu a vyznávající duchovní, věčné hodnoty a až neochvějnou víru v Boha jako jedinou životní jistotu.